

Almenprevensjonen - illusjon eller realitet?*)

Av professor dr. jur. JOHS. ANDENÆS.

Det strafferettslige reformarbeid i de to siste menneskealdrer har stått i individualprevensjonens (spesialprevensjonens) tegn. Utviklingen har ført til at påtalemyndighet og domstoler etterhvert har fått et langt rikere utvalg av virkemidler å arbeide med, avpasset etter gjerningsmannens personlighet. En har fått særskilte reaksjonsformer for ungdomsforbrytere, for abnorme forbrytere og vaneforbrytere, for løsgjengere og alkoholister. Dels er disse reaksjonsformer utformet innenfor rammen for straffeinstituttet, dels er de konstruert som forholdsregler som ikke er straff. Slagordet for hele utviklingen har vært den kjente setning av *Frantz v. Liszt*: Det er ikke forbrytelsen, men forbryteren som skal straffes.

Det ville være en overdrivelse å si at denne utvikling har foregått uten motstand. Men motstanden har vært langt mindre enn en kanskje kunne ha ventet, fordi de fleste av dem som regner straffelovens almenpreventive (generalpreventive) funksjon for ryggraden i hele straffeinstituttet, har ment at de kunne gi disse konsesjoner uten synderlig fare.

Men av og til bryter motsetningene igjennom. Ikke minst blant leger og fengselsfolk merker en ofte en sterk skepsis overfor troen på almenprevensjonen; undertiden kan en se almenprevensjonen karakterisert nærmest som et fantasifoster, som en fiksjon som juristene arbeider med til forsvar for sine tradisjonelle regler og begreper. »Man gyser«, sier den danske lege *Tage Kemp*, direktør for Københavns universitets arvebiologiske institutt, »naar man tænker paa, hvad dette for en væsentlig Del rent fiktive Begreb til ingen Nytte har kostet af Tusinder og atter Tusinder af bitre Fængselsaar, og hvor mange Menneskeskæbner, der lige saa godt kunde have været reddet, det har ødelagt. Man faar langt mindre Tro paa Generalpræventionens Nødvendighed, hvis man i Stedet for at betragte Kriminaliteten summarisk ud fra tør juridisk livsfjern Formalisme anlægger mere individualiserende Synspunkter præget af den nyere kriminalpsykologiske og socialbiologiske Forsknings Resultater«. Blant jurister flest

*) Foredrag i Den Norske Kriminalistforening 4. mai 1949.

finner en derimot en stort sett mer positiv innstilling til tanken om almenprevensjonen. Noen går så langt at de anser almenprevensjonen som den eneste mulige begrunnelse både for straff og for erstatning. En utpreget representant for dette synspunkt er *Lundstedt*. Han går på sin side til angrep mot tanken om individualprevensjonen. »Beträffande tanken at straffet syftade till att uppfostra brottslingen för samhället, tillhör den säkerligen det mest fantastiska som framkommit t.o.m. inom rättskolastiken«, uttaler han et sted med den sans for skarpt pointert uttryksmåte som er hans litterære særmærke. »Erfarenheten visar oss, att straffet har den rakt motsatta verkan för brottslingen. Straffet har en naturlig tendens att moraliskt nedbryta den dömda och överför honom ofta til en socialt bränmärkt pariasklass«.

Selv om det ikke er mange som vil gå så langt som *Lundstedt*, er det en kjennsgjerning som en daglig ser, at juristene begrunner sine avgjørelser med almenpreventive hensyn. Først og fremst gjelder det lovgivningen. I motivene til kriminalloven av 1842 er det sagt like ut at »Afskrækkelsestheorien, der desuden væsentligen er lagt til Grund for vores nu bestaaende Lovgivning ... (synes) at være den, som hovedsageligen bør haves for Øie ved Bestemmelsen af Straffenes Art og Størrelse«, men at en som *biøymed* bør ta hensyn til virkningen for den enkelte forbryter, »saavidt Hovedspøemadets Opnaaelse tillader det«. Straffeloven av 1902 og de særlover som knyttet sig til den, repreresenterter et gjennombrudd for de individualpreventive synsmåter på mange områder. Getz uttalte selv i et foredrag i denne forening om straffelovsreformen at den tok sikte på å skape »et helt system av institusjoner, hvormed staten søker å motvirke forbryterskheten i sitt utspring eller i sin åpenbarelse på en etter enhver alder og enhver forbrytelsestype avpasset måte«. Til tross for den utvidelse av synskretsen som har funnet sted, tror jeg ikke jeg tar meget feil om jeg sier at det i første rekke er de almenpreventive hensyn — tanken på hva som er nødvendig for å opprettholde en rimelig grad av lovlidighet i samfunnet — som også den moderne lovgiver har for øyet, når han utformer sine gjerningsinnhold og fastsetter sine straffesatser. De individualpreventive hensyn tilgodeser han ved innenfor visse grenser å overlate til domstolene å fastsette den passende reaksjon i det enkelte tilfelle.

Også i domsbegrunnelser kommer de almenpreventive hensyn ofte fram. Især gjelder det når domstolene står overfor nye forhold, hvor de føler behov for å gi en begrunnelse ut over henvisningen til vanlig praksis. Jeg skal som eksempel referere noen avgjørelser av Høyesterett tatt i fleng ut fra et par hefter av Norsk Retstidende.

Rt. 1947 s. 264: Ubetinget dom for innbrudd og tyveri av et glass syltetøy fra en dampskipsekspedisjon i Kirkenes. Begrunnelse: De generalpreventive hensyn må tre sterkt i forgrunnen under de ekstraordinære forhold under gjenreisningen nordpå.

Rt. 1947 s. 269: Generalpreventive hensyn tilsier ubetinget straff i saker om vold mot politiet. Domsmennene i byretten hadde derimot lagt avgjørende vekt på motstående individuelle hensyn.

Rt. 1947 s. 343: Ung mann som i påvirket tilstand hadde låntatt en bil og kjørt den i grøfta dømt til 90 dager betinget i herredsretten (mot formannens stemme). Statsadvokaten anket fordi dette var i strid med praksis og fordi det av generalpreventive grunner var nødvendig å gå strengere frem overfor de overhåndtagende »tyvelån« av andres motorkjøretøyer, da dette medfører stor fare for trafikksikkerheten, særlig hvor den som kjører er påvirket av alkohol. Høyesterett var enig i at anken måtte tas til følge av de av påtalemyndigheten anførte grunner.

Rt. 1947 s. 271: Påvirket bilkjører hadde i byretten mot formannens stemme fått 21 dager betinget. Høyesterett skjerpet til 30 dager ubetinget: »En alkoholpåvirket bilkjører frembyr en så stor fare og antallet på dem som kjører bil i alkoholpåvirket tilstand er øket så sterkt, at det etter min mening er grunn til å skjerpe reaksjonen«.

Rt. 1947 s. 368: Det var spørsmål om dødsstraff for drap av en serbisk fange fra en av vaktmannskapet. Førstvoterende (Skau): »Folkeretten setter strenge regler for behandlingen av fanger under en krig og anerkjenner anvendelsen av den strengeste straff for grove forbrytelser mot dem. Fanger under en krig — det være seg militære eller sivile — er i en særlig utsatt stilling og har ikke annet verge enn det som en sterk rettsbeskyttelse kan gi. Men en sterk rettsbeskyttelse i forhold som disse forutsetter ikke

bare strenge rettsregler, men også en streng håndhevelse av dem«.

Justitiarius Stang tilføydde: »Slik som forholdene har vært under denne krig og kan bli under en ny er det nødvendig at fangevoktere og arbeidsledere i fengsler og konsentrasjonleirer får slått fast at det å mishandle eller drepe en fange, er en forbrytelse som må straffes meget strengt. Det er derfor nødvendig av generalpreventive hensyn å bruke lovens strengeste straff.«

Alle disse dommer er avsagt i løpet av en måneds tid og jeg har ikke tatt med noen landssvikdom, hvor de almenpreventive hensyn stadig blir påberopt.

Spørsmålet om straffens almenpreventive virkninger er derfor ikke bare et teoretisk stridsspørsmål, men svaret har i høy grad praktiske konsekvenser. Og det er nettopp i vår tid blitt særlig nødvendig å kaste lys over problemet. Den økonomiske og politiske utvikling har ført til at lovgivningen på en helt annen måte enn tidligere griper inn i den enkeltes liv, ikke minst på det økonomiske område. Og universalmidlet til å få alle disse regler overholdt er truselen om straff. Det oppstår derfor nye grupper av lovbrudd, som for en samfunnsmessig vurdering kanskje kan være farligere enn mange av de gamle tradisjonelle forbrytelser, men som ikke betraktes slik i den alminnelige moralske vurdering. Overalt hvor lovgivningen på denne måte vil gripe inn på nye områder, blir det derfor av grunnleggende betydning å få svar på spørsmål som disse: I hvilken utstrekning lar det seg gjøre å diktere folks opptreden ved straffetrusler? Hva er vilkåret for at et straffebud skal være effektivt? Lar det seg f. eks. gjøre å opprettholde effektivt straffebud som ikke er sanksjonert av den alminnelige moralbevissthet i samfunnet? Hvilken betydning har straffens størrelse for effektiviteten i sammenlikning med risikoen for oppdagelse? Hvordan virker det tilbake på lovlydigheten i sin alminnelighet om staten opprettholder straffebud som åpenlyst blir overtrådt?

Det ville være en interessant oppgave å prøve å klarlegge årsakene til den forskjellige innstilling til almenprevensjonen hos de forskjellige yrkesgrupper som kommer i kontakt med kriminalitetsproblemene. Det ville forutsette en temmelig inngående undersøkelse av de enkelte standpunkter og den begrunnelse som blir gitt for dem. Visse momenter ligger imidlertid i dagen.

Fengselsmannen og legen må naturlig se som sin fremste oppgave å hjelpe den enkelte som er kommet i konflikt med loven til en ny start. Rent følelsesmessig må dette skape en tendens til å gi de individualpreventive hensyn forrang for de mere u håndgripelige almenpreventive. Den personlige ulykke som en individualpreventivt unødvendig eller uheldig straff volder, er til å ta og føle på, mens de fjernere virkninger av straffen unndrar seg fra synsfeltet. Dertil kommer en annen ting. Fengselsmannen og rettspsykiateren har i sitt daglige arbeid for øyet alle de tilfelle hvor straffetruselen *ikke* har virket. Det er ikke underlig om denne daglig tilbakevendende erfaring kan skape en alminnelig skepsis overfor betydningen av straffetruseler overhodet. For psykiaterens vedkommende kommer dertil at det bilde han får av kriminaliteten er dominert av de mer eller mindre abnorme personligheter som det er hans særlige oppgave å ta seg av. Juristen på sin side er ofte uten noen dypere psykologisk innsikt og uten noe nærmere kjennskap til de persongrupper som helst kommer i kollisjon med straffeloven. Han kan derfor lett komme i skade for å se bort fra de irrasjonelle krefter i menneskesinnet og bygge på overflatepsykologiske resonnementer, som ser også den kriminelle handling som resultat av en bevisst og rasjonell overveielse av hva som lønner seg. Et slikt resonnement fører naturlig til Feuerbachs skjema for den psykologiske tvang: Det gjelder å skape en så høy strafferisiko for lovovertrederen at han vet at det er mer å tape enn å vinne ved lovbruddet.

Det er altså lett nok å finne forklaringsgrunner i de forskjellige yrkesgruppers forskjellige oppgaver og erfaringsområder. Men for en del tror jeg motsetningene er mer tilsynelatende enn reelle. De kan skyldes at debattantene legger en forskjellig mening i begrepene almenprevensjon og individualprevensjon. Eller den kan skyldes at de har forskjellige grupper av lovovertredere for øyet. Dette foredrag er tenkt som et bidrag til å sanere debatten. ...

II.

Før jeg går videre i fremstillingen er det kanskje riktig at jeg stanser opp et øyeblikk for å gi en nærmere presisering av de begreper som diskuteres og forholdet mellom dem.

Med almenprevensjonen tenker en på straffelovens og straffe-

håndhevelsens evne til å skape loyldighet hos borgerne. Hvis almenprevensjonen var 100 % effektiv, ville det i det hele ikke bli begått straffbare handlinger. Almenprevensjonen kan bero på den rent avskrekkende virkning av straffen — risikoen for oppdagelse og straff oppveier fristelsen til å begå forbrytelsen. Det var denne side av saken Feuerbach hadde for øyet da han formet ut sin berømte teori om straffen som en psykologisk tvang overfor borgerne. I nyere teori legger en også stor vekt på straffelovens evne til å skape eller forsterke hemninger av annen art. I svensk diskusjon er straffens *moralskapende* — en kunne også si *folkeoppdragende* — funksjon blitt sterkt fremhevet. Tanken er at straffen som et håndgripelig uttrykk for samfunnets misbilligelse av handlingen bidrar til å forme og styrke almenhetens moralske forestillinger og derved skaper bevisste og ubevisste hemninger mot forbrytelser. Ubevisste hemninger mot å begå forbudte handlinger kan også skapes uten å gå veien om individenes moralske forestillinger. Rent *vanemessig*, med frykt, autoritetsfølelse eller sosial imitasjon som mellemeledd, kan det innarbeides forestillinger om at *det* kan gjøres og *det* må ikke gjøres. Det klareste eksempel har en fra militærvesenet, hvor langvarig innøving av disiplin, sammen med streng reaksjon mot disiplinærbrudd, kan skape en rent automatisk vanemessig lydighet, ikke bare overfor ordrer, men også overfor generelle instruksjoner og forskrifter. Et annet eksempel har en i forholdet mellom en okkupasjonsmakt og befolkningen på det okkuperte område. Okkupantens forskrifter føles ikke som moralsk forpliktende av befolkningen, men gjennom en kombinasjon av terror og vanedannelse kan det likevel fremtvinges en høy grad av lydighet, iallfal overfor bud som ikke altfor sterkt strider mot den nasjonale bevissthet.

En kan altså si rent skjematisk at straffen virker almenpreventivt på tre måter: Den kan virke *avskrekkende*, den kan virke *moralstyrkende*, og den kan virke *vanedannende*. Det er grunn til å presisere dette, fordi mange av dem som stiller seg mest skeptisk overfor almenprevensjonen, bare tenker på den rent *avskrekkende* virkning. Om det lar seg påvise at bevisst frykt for straffeloven i visse grupper av tilfelle ikke gjør seg gjeldende, er det ikke derfor bevist at også straffens fjernvirkninger er betydningløse. En effektiv moral- eller vanedannelse er fra lovgi-

verens synspunkt mer verdifull enn en rent avskrekkende effekt. Den virker nemlig også hvor den handlende i det konkrete tilfelle ikke behøver frykte oppdagelse og straff, og den kan virke uten at den handlende engang behøver ha kjennskap til straffebudet.

Med individualprevensjonen tenker en på straffens virkning overfor den straffede. I beste fall består den i en virkelig moralsk forbedring eller i en innøvelse av sosiale vaner. I disse tilfelle er motsetningen til den almenpreventive virkning klar. Det samme gjelder hvor straffen fører til at den straffede blir gjort uskadelig — varig ved dødsstraff eller ved landsforvisning, midlertidig ved de tidsbestemte frihetsstraffer. I andre tilfelle består virkningen på den straffede i en ren avskrekkelse uten noen personlighetsforandring. Om en motorkjører får 50 kroner i bot for ulovlig parkering, blir han hverken forbedret eller uskadeliggjort, men han tenker seg kanskje bedre om neste gang han skal sette bilen fra seg. I bilistens fremtidige motivasjon i liknende situasjoner går et almenpreventivt og et individualpreventivt moment sammen. Den avskrekkende virkning som selve loven har overfor alle, er hos ham blitt styrket ved at han har fått føle på sin egen pengepung at det står alvor bak.

Når meningsforskjellen om betydningen av almenprevensjonen er så stor som den er, henger det selvsagt sammen med at den almenpreventive effekt ikke lar seg måle. Vi vet ikke hvor stor den virkelige kriminalitet er. På enkelte områder er det grunn til å tro at kriminalstatistikkens tall på de lovbrudd som fører til tiltale og straff, svarer noenlunde til den virkelige kriminalitet. På andre områder utgjør den legale kriminalitet bare en liten brøkdel av den virkelige. Enda mindre vet vi om hvor mange som *ville* ha begått forbrytelser om straffetruselen ikke hadde eksistert. Visse erfaringer kan vi gjøre om utviklingen ved lovendringer eller ved endringer i andre forhold som må ha betydning for almenprevensjonen, f. eks i politiets effektivitet. Et stykke på vei kan en også komme ved en analyse basert på sunn fornuft og psykologisk sans. Det lar seg likevel ikke nekte at enhver dom over almenprevensjonens større eller mindre realitet innebærer et betydelig moment av gjetning. Påstander om almenprevensjonens krav kan derfor brukes som kamouflasje for rent gjengjeldelsesbetonte straffekrav eller for en ren konservativ

motvilje mot forandringer. På den annen side er det en tilsvarende mulighet for at betydningen av almenprevensjonen i høy grad undervurderes av dem som særlig interesserer seg for en mer formålstjenlig behandling av den enkelte som er kommet i konflikt med straffeloven.¹⁾

I denne sammenheng kan det reises et motspørsmål: Hva vet vi egentlig om den individualpreventive virkning av straffen? Vi har tilbakefallsstatistikken, som forteller om hvor mange prosent av de straffede forgår seg påny. Men rent bortsett fra den betydelige feilkilde som ligger i at tilbakefallsstatistikken bare får fatt på de tilfelle hvor den straffede blir *oppdaget* påny, kan statistikken ikke si noe om hvor stort tilbakefallet ville ha vært uten bruk av straff eller med bruk av en annen reaksjon. En kan sammenlikne tilbakefallet ved forskjellige behandlingsmetoder, f. eks. tilbakefallet etter bruk av betinget dom eller tilbakefallet etter bruk av særforanstaltninger med tilbakefallet etter vanlig straff. Men sikre resultater kan en slik sammenlikning ikke gi, fordi det alltid vil være forskjellig klientel som blir gjenstand for de forskjellige behandlingsmetoder. Når en velger ut den mest håpefulle del av klientelet og gir det betinget dom, er det ikke noe bevis for den individualpreventive overlegenhet av den betingede dom om tilbakefallsresultatene her blir bedre enn ellers. (Ble resultatet det omvendte, kunne det derimot gi grunnlag for sikrere slutninger.) Stort sett kan en si at tilbakefallsstatistik-

¹⁾ Et illustrerende eksempel på hvordan det kan argumenteres gir *Ragnar Gottfarb* i Svensk Juristtidning 1948 s. 217. Han forteller om to unge gutter som i månedene etter at de tre »sabbatsabotører« var blitt idømt strenge straffer — 8 år for den ledende 18 åringen — gjorde seg skyldig i en rekke mordbranner. På forespørsel erklærte brannstifterne at de kjente vel til saken mot »sabbatsabotørene«, at det var disse som hadde vært deres forbilder og at de nøyaktig kjente de idømte straffer, som de betraktet som meget strenge. Gottfarb trekker følgende konklusjon: »Det enda hittills påvisbara resultatet av de ur allmänpreventiv synpunkt kraftigt utmätta straffen av det så mycket omskrivna brottet är alltså att et par pojkar, i sin beundran för det inträffade och i fullt medvetande om sin föregångares påföljder, gjort de dömda til sina ideal.« Det tilfellet kan vise, er naturligvis ikke noe annet og mer enn at almenprevensjonen har sviktet i dette ene tilfelle. Om det også er andre som ville ha fulgt »sabbatsabotørene« eksempel dersom disse ikke var blitt pågrepet eller dersom de hadde sluppet med en bagatellstraff, lar seg ikke konstatere.

ken ikke er bedre egnet til å belyse straffens individualpreventive effekt enn den vanlige kriminalstatistikk till å belyse dens almenpreventive effekt. En blir ved bedømmelsen av individualprevensjonen som ved bedømmelsen av almenprevensjonen henvist til et skjønn ut fra psykologisk viten, praktisk erfaring og sund menneskeforstand.

III.

Når vi nå skal prøve å komme realitetene litt nærmere inn på livet, er det første vilkår at vi ikke ser hele massen av lovbrudd under ett, men ser særskilt på de viktigste grupper. En av grunnene til at diskusjonen om almenprevensjonen ofte blir så lite fruktbar og at meningene står steilt mot hverandre, er etter min erfaring at de debatterende generaliserer for sterkt. De taler om almenprevensjon i sin alminnelighet, men bygger kanskje på erfaringer som de har høstet på et bestemt område. Det er for såvidt den samme feil som en ofte treffer på innenfor rettsvitenskapen: på grunnlag av et begrenset erfaringsmateriale blir det bygd opp en teori med pretensjoner for et langt videre område enn induksjonsgrunnlaget dekker. De psykologiske attityder er ytterst varierende overfor forskjellige kategorier av lovbrudd, og kan også variere sterkt i de forskjellige grupper og lag av befolkningen. Like selvsagt som det er at en ikke kan gjøre en kriminalpsykologisk studie hvor en behandler under ett tyven og morderen, voldtektsforbryteren og ågerkarlen, svindleren og voldsforbryteren, like innlysende burde det være at en drøftelse av straffelovens almenpreventive effekt må differensiere på samme måte. I et kort foredrag er det selvsagt bare stikkprøver fra enkelte områder jeg kan gi.

1. Jeg vil da begynne med en gruppe straffebed som inntar en beskjedne rolle i den kriminologiske litteratur, men som har både atskillig praktisk betydning og stor illustrasjonsverdi, nemlig alle de *ordensforskrifter* som det moderne liv er så rikt på: Trafikklovgivning, bygningslovgivning, alkohollovgivning, næringslovgivning o.s.v. Her kan det ikke være tvil om at straffen for overtredelse først og fremst har en almenpreventiv funksjon. På dette område er de fleste av oss potensielle lovbrøyttere. Et sosialt innstilt menneske har naturligvis visse hemninger mot å bryte love og forskrifter. Men erfaring viser at de moralske og

sosiale hemninger mot å bryte loven ikke alene er nok til å sikre lydighet mot dens bud, dersom de kommer i strid med egeninteressen. Derfor blir mulighetene for en effektiv håndhevelse av straffansvaret her helt avgjørende for i hvilken utstrekning reglene faktisk skal etterleves. Som eksempel på regler som blir noe nær 100 % effektive fordi den handlende må regne med at ethvert brudd på reglene blir oppdaget og trekker følger etter seg, kan jeg nevne reglene om mørklegging under krig. Den rent avskrekkende virkning er her nok, selv uten noen støtte i den moralske autoritet som loven normalt har. Tenk Dem en mørklagt storby i et okkupert land. Noen moralsk autoritet har okkupantens påbud ikke, tvert om, han er fienden som det gjelder om å bekjempe. Og likevel sørger hundre tusener av familier på hans bud hver kveld omhyggelig for at ingen lysstrime trenger ut. Som ledet av en usynlig hånd setter de talløse familiefedre seg i bevegelse når mørket nærmer seg. Ingen trosser påbudet, for enhver vet at det ikke er noe å vinne som står i forhold til risikoen. Og etterhvert blir det en vane som blir fulgt automatisk uten nærmere ettertanke. Kan det tenkes noe mere inntrykksfullt eksempel på den »terrorvirkning« straffetruselen kan skape under gunstige omstendigheter?

Eksempler på det motsatte, at ordensmessige forskrifter ikke blir respektert fordi det ikke blir reagert mot overtredelser, er det ikke vanskelig å finne. Den danske statsadvokat *Jørgen Trolle* gir i en artikkel i Ugeskrift for Retsvæsen for 1947 en drastisk beskrivelse av forholdet med de såkaldte Sverigesreisende. Han beskriver forholdet på den tid slik — hvordan stillingen er nå vet jeg ikke. Det er i og for seg ingen hindringer mot å reise til Sverige. Men de reisende får kjøpt billett bare den ene vei, ikke returbillett. Å ta med seg ut av landet svenske eller danske penger er forbudt, noe som blir strengt kontrollert, bl.a. ved kroppsvisitasjoner. Det er forbudt å låne penger i Sverige, og har man tilgodehavender der, skal de tas hjem. Den logiske konklusjon skulle, sier Trolle, bli at trafikken måtte bli meget liten og bare bestå av det lille fåtall som kan bevege Nationalbanken til å rykke ut med svensk valuta eller som har meget nær og velsituert familie derover. I stedet får en se store skarer, opp til et par tusen på enkelte dager, dra til Sverige og vende tilbake belesset med varer. De reisendes tall er så stort at tollvesen og politi må

gi opp. Det blir kontrollert om de reisende har tobakk eller andre høyt tollpliktige ting, men ikke spurt om hvor de har fått pengene fra.

Forholdet er altså, for å bruke Trolles ord, »at uanset, at det maa være klart for enhver, at det store Flertal af de mange Rejsende, som sejler over med Justitsministeriets Pas i Lommen og paa Trafikministeriets Skib, er Lovovertrædere og overtræder Handelsministeriets Bestemmelser, saa opgiver dog Finansministeriets Toldvæsen og Justitsministeriets Politi at foretage noget.«

Han avslutter med følgende konklusjon: »Det er uretfærdigt, at den mindre lovlydige Del af Befolkningen faar Fordele, som mere samvittighedsfulde er afskaaret fra. Og det er nedbrydende for Respekten for Lovene, at Gud og Hvermand daglig ser og erfarer, at det gaar an at give sig selv en rigelig Margin til at bryde Lovene«.

Det er et lærerikt eksempel på det uheldige ved å gi lover som ikke kan kontrolleres overholdt. På dette punkt synder lovgivningen daglig. Det er så enkelt når myndighetene ønsker å kontrollere individenes handlinger i en eller annen retning, å gripe til straffetrusler. Lovgiveren er kanskje klar over at mange vil bryte reglene, men regner med at iallfall en del vil være lojale og at *noe* dermed vil være oppnådd. Sett fra den enkelte etats synspunkt kan det være riktig nok, men hvis resonnementet blir gjennomført på det ene område eller det andre, kan det ikke unngå å virke oppløsende på respekten både for loven og for de offentlige myndigheter. Med rette er det derfor blitt advart mot denne »strafferettslige inflasjon«.

Jeg har her valgt to eksempler som representerer hver sin ytterlighet. I de fleste tilfelle ligger effektiviteten i strafforfølgningen et sted mellom disse ytterpunkter. Hvor stor forfølgningsintensiteten må være for oppnå en rimelig grad av almenpreventiv effekt, det vil si en rimelig grad av lovlydighet på vedkommende område, beror på mange omstendigheter, bl.a. på hvor meget den enkelte har å oppnå ved å bryte loven og hvilke sosiale lag lovovertrederne rekrutteres fra. Det er f. eks. innlysende at det ikke er samme slags folk som overtrer bestemmelsene om parkering av motorvogn og forbudet mot å opptre åpenbart beruset på offentlig sted.

2. Med eksemplet om de danske Sverigesreisende er vi igrun-

nen kommet utenfor området for de egentlige ordensforskrifter og over til en ny gruppe som vi kan kalle den *økonomiske kriminalitet*. Jeg tenker ikke her i første rekke på de tradisjonelle vinningsforbrytelser, slik som tyveri, underslag, bedrageri og heleri — dem kommer jeg tilbake til senere. Jeg tenker først og fremst på brudd på samfunnsmessige reguleringer av det økonomiske liv: Prismisbruk, brudd på rasjoneringsordninger, ulovlige valutatransaksjoner, brudd på lovgivningen om arbeidervern, omgåelse av kvalitetskontroll o. s. v. *Psykologisk* sett kan en henføre til samme gruppe tollsvik og skattesnyteri, enda disse lovovtredelser for en rent *logisk* betraktning skulle høre sammen med det vanlige bedrageri.

I krigs- og krisetider får denne økonomiske kriminalitet en overordentlig betydning for hele samfunnshusholdningen. Fra utlandet kjenner vi drastiske eksempler på hvordan f. eks. hele fordelingen av levnetsmidler blir undergravd fordi varene tar sin vei på det sorte marked. Vi hørte f. eks. fra etterkrigstidens Tyskland om hvordan den sultende befolkning søkte ut på landsbygden medbringende sitt familiesølv og andre verdigjenstander for å tuske til seg litt matvarer, matvarer som bøndene unndrog fra den regulerte omsetning. Den politiske utvikling i Vesteuropa synes imidlertid også under mer normale forhold å gå i retning av en sterkere samfunnsmessig regulering av næringslivet. Hvis denne utvikling fortsetter, vil spørsmålet om å gjøre reguleringene effektive, bli et overordentlig viktig strafferettslig spørsmål, ja i virkeligheten et samfunnsmessig problem av en helt annen størrelsesorden enn de kriminalpolitiske spørsmål som pleier drøftes i kriminalistenes krets. For hva en enn kan mene om regulert økonomi kontra fritt næringsliv, sikkert må det vel være at ineffektive reguleringer er den sletteste av alle ordninger.

Psykologisk sett er situasjonen ved denne økonomiske kriminalitet som regel enkel. En stor del av dem som rammes av økonomiske reguleringer eller av pålegg om skatter og avgifter, føler ingen sterke moralske hemninger overfor lovbruddet. Ofte finner de et moralsk forsvar for sin handlemåte på politisk grunnlag. De er motstandere av den herskende reguleringspolitikk, de finner skattepolitikken urimelig hårdhendt, og de finner støtte for dette syn i sin avis som daglig fremstiller staten som den store blodsuger og reguleringsorganene som næringslivets fiende nr. 1.

Samtidig får spørsmålet om lovlydighet eller ikke lovlydighet ofte store økonomiske konsekvenser. Det er da ikke mer enn naturlig at mange foretar en koldblodig beregning over risikoen for å bli oppdaget og innretter sin handlemåte deretter. Det var ganske betegnende da en kristelig dagsavis i slutten av januar i år hadde en artikkel med omtrent følgende overskrift: »I disse dager forbereder skattesnyterne sitt årlige skattesvik«. På dette område har Feuerbachs skjema for almenprevensjonen iallfall tilnærmet gyldighet: Det er nødvendig at tanken om den risiko den handlende utsetter seg for ved lovbruddet veier tyngre i hans bevissthet enn tanken på hva han kan oppnå ved lovbruddet. Hva som i så måte kreves, varierer naturligvis i atskillig grad fra individ til individ. Den ene er en engstelig og forsiktig natur, den annen liker å ta sjanser; den ene har en sosial posisjon som han er redd for å miste, den annen har ikke slike hensyn å ta. Rent generelt kan en vel si at nettopp de store lovbrudd på dette område, blir begått av folk med en viss økonomisk og sosial posisjon, folk som vil holdes tilbake av selv en nokså beskjeden risiko for oppdagelse og straff. Når de likevel bryter loven, er det fordi de regner med en helt overveiende sannsynlighet for at det skal gå bra.

I denne sammenheng kan det være grunn til å nevne erfaringene i forbindelse med seddelombytingen og formueregistreringen høsten 1945. Resultatet var at det kom for dagen store verdier som var unndradd fra beskatning. I enkelte distrikter var bare noen få prosent av de virkelige bankinnskud oppgitt. En kan på grunnlag av registreringen næsten si at det vanlige må ha vært at den som har hatt anledning til å gjøre det uten risiko, har snytt på skatten. Resultatet illustrerer på en slående måte det som en kunne slutte seg til også ut fra rent almenpsykologisk resonnement, nemlig betydningen av en kontroll som gjør straffebestemmelsene effektive. Fantes det en kontroll som medførte f. eks. 25 % risiko for falsk selvangivelse, ville skattesnyteri i større stil praktisk talt ikke forekomme.

Av disse betraktninger trekker jeg følgende praktisk betydningsfulle konklusjon: Når det overveies om en eller annen økonomisk regulering skal gjennomføres, må spørsmålet om muligheten for en effektiv kontroll ha en sentral plass i overveielene. Og kommer en til at en slik kontroll er ugjennomførbar, at loven

altså i virkeligheten vil sette en premie for de illojale, bør lovgiveren betenke seg både to og tre ganger før han setter ordningen ut i livet, selv om den tar seg aldri så bra ut på papiret.

3. Når vi kommer over til de økonomiske forbrytelser som tradisjonelt er stemplet som kriminelle, blir bildet atskillig mere sammensatt. Sterke moralske og sosiale hemninger mot handlingen gjør seg gjeldende ved siden av tanken på straffeloven. Spørsmålet er nå: Er ikke disse moralske og sosiale hemninger nok alene til å avholde de fleste fra tyveri, bedrageri o.s.v.? Og dernæst: Ville disse moralske og sosiale hemninger bevare sin kraft usvekket dersom risikoen for straff falt bort? Er ikke den regelbundne anvendelse av straff eller andre samfunnsmessige reaksjoner overfor slike lovbrudd en av de viktigste av de faktorer som er med på å forme samfunnsmedlemmenes tabuforstillinger overfor dem?

Det er ikke her spørsmål om De eller jeg vil fortsette å være lovlydige selv om riset bak speilet mangler. Spørsmålet er om det ikke finnes en forholdsvis stor krets på det moralske grenseområde som vil gli ut, og om ikke de så igjen kunne trekke nye kretser med seg. Det er selvsagt tale om en langsiktig prosess, hvor den fulle virkning av en svekkelse av den rettslige reaksjon først ville inntre i løpet av en generasjon eller mer.

En skal ved drøftelsen av disse spørsmål ikke overse at for tallmessig sett betydelige lag, især i storbyene, betyr den sosiale reaksjon mot handlingen lite, fordi den alminnelige moralske standard i vedkommende befolkningsgrupper er for lav. En skal heller ikke overse at den sosiale reaksjon på mange måter er koblet sammen med den rettslige. Ikke bare slik at den alminnelige holdning overfor en gruppe handlinger påvirkes av lovgivningens stilling til den. Men også slik at *den handlende i langt større utstrekning kunne regne med å holde sin handling skjult og dermed unngå enhver sosial reprobasjon, hvis han ikke måtte regne med risikoen for at den ble trukket fram i lyset gjennom rettsforfølgning.*

De eksepsjonelle forhold under okkupasjonen har her gitt oss nye og verdifulle erfaringer, selv om de må brukes med kritikk.

I Danmark arresterte tyskerne hele det danske politikorps i september 1944. Under resten av okkupasjonstiden ble politi-

tjenesten besørget av et improvisert og ubevepnet vaktvern som praktisk talt var ute av stand til å foreta seg noe uten hvor gjerningsmannen ble tatt på fersk gjerning. Statsadvokat *Trolle* som var leder av påtalemyndigheten i København, har i en overmåte interessant bok »Syv Maaneder uden Politi« skildret utviklingen i denne tid. Det viste seg øyeblikkelig at kriminaliteten steg meget sterkt, men at det var stor forskjell mellom de forskjellige slags forbrytelser. Mens det i hele 1939 var anmeldt 10 ran til politiet i København, et tall som i 1943 under innflytelse av krigsforholdene var øket til næsten 10 i måneden, steg tallet etter aksjonen mot politiet raskt til over 100 i måneden og fortsatte å øke. Tyveriforsikringsselskapenes erstatningsbetalinger steg raskt til det tidobbelte og mer. At straffeutmålingen ble sterkt skjerpet i de tilfelle hvor gjerningsmannen ble grepet og kom for domstolen, kunne ikke hindre denne utvikling. Forbrytelser som underslag og bedrageri, hvor gjerningsmannen gjerne er kjent, syntes derimot ikke å øke i nevneverdig grad.

Som *Trolle* gjør oppmerksom på, er der i enhver større by en mengde dårlige elementer, som vil utnytte den sjanse som en lammelse av straffehåndhevelsen gir dem. Og i neste omgang trekkes nye kretser inn i forbrytelsen, svake sjeler som lar seg friste av at de ser at forbrytelser finner sted ustraffet. Eksperimentet i Danmark var ufullstendig og kortvarig. Hvordan det ville gå om statens straffende virksomhet ble satt ut av spillet, fullstendig og for lengere tid, kan en bare gjette seg til. Min personlige oppfatning er, at en så komplisert mekanisme som et moderne industrisamfunn, vanskelig lar seg opprettholde uten politi og straffedomstoler. — Gangsterbandene i Amerika mellom første og annen verdenskrig viser hvilken makt den *organiserte kriminalitet* kan få, når forholdene ligger tilrette for det. La oss tenke oss at samfunnet ikke hadde grepet håndfast inn med politi, straffedomstoler og andre maktmidler, slik at bandene hadde fått fritt spill. Den enkelte lovlydige borger ville vært et hjelpeløst offer, ikke bare for de eksisterende bander, men også for enhver nykommer i bransjen som ville utstyre seg med en revolver og prøve lykken. Spinner vi videre på tanketråden, kan vi tenke oss en utvikling hvor de store bander ville sett seg tjent med å dele landet mellom seg, skaffe seg sine inntekter ved

en utlikning på befolkningen og til gjengjeld skaffe denne en viss sikkerhet ved å slå hårdhendt ned på oppdukkende konkurrenter — faktisk viste det seg sterke tendenser i denne retning. Det eksisterende samfunn ville gå under, men det ville oppstå et nytt, som mer enn de fleste ville svare til den marxistiske definisjon av staten som et maktapparat til sikring av den herskende klasses utbytning av de undertrykkede!

Det danske eksperiment har illustrasjonsverdi, men en så radikal svekkelse av rettshåndhevelsen vil en jo ikke oppleve under normale forhold. Til belysning av den psykiske smitte som en mangelfull rettshåndhevelse kan føre med seg også under mer normale forhold, skal jeg minne om en begivenhet her hjemme som for et par år siden vakte stor oppsikt. Fra et militært arsenal hadde det i lengere tid pågått tyverier. Det tok til slutt en ende med forferdelse, idet en vaktmann ble skutt ned av to unge gutter som ble overrasket på fersk gjerning. Nå kom det fart i politiet, det ble foretatt husundersøkelser og en lang rekke anholdelser; svære kvanta av stjalne effekter kom til rette. Etter avismeldingene ble det fra et par steder kjørt inn hele billass av stjalne militæreffekter, både våpen og ammunisjon, radiosendere og telefonanlegg, pelsjakker, presenninger, store lyskastere, sadler, uniformer og hjelmer. Og nå siterer jeg en avismelding som på grunnlag av opplysninger fra politiet analyserer årsaken til tyveriene:

»En kommer ikke bort fra at tyveriene utelukkende skyldes dårlig vakthold. Alle guttene forteller at de har hørt av kamerater om hvor lett det er å stjele på Grorud, og så drar de ut og forsøker. Det er typisk at de fleste guttene kjenner navnene på de to »vaktbikkjene«, og at ingen er redd for dem. Det slette vaktholdet på hovedarsenalet er noe som alle guttene har hørt om, og så har altså noen forsøkt seg, og da det hver gang er gått bra, har tyveriene grepet om seg.*

En slik utvikling er neppe helt sjelden. Rekkefølgen er denne: Noen begynner å stjele fordi det er lettvinnt og risikofritt. Andre får høre om det og forsøker seg også. Jo større krets som trekkes inn, jo mindre blir den enkeltes følelse av at han gjør noe galt. I det foreliggende tilfelle var det dessuten tale om stats-eiendom, som folk flest kanskje ikke har så stor respekt for.

Men det ville neppe ha gjort noen vesentlig forskjell om lageret i stedet hadde tilhørt et større privat firma.

4. Går vi så over til gruppen *sedelighetsforbrytelser*, er det helt andre faktorer vi har å regne med. Trangen til økonomisk vinning er et alment virkende motiv, selv om styrken av motivet varierer. Så å si ingen kan si seg helt upåvirket av Mammons fristelser. Mange sedelighetsforbrytelser springer derimot ut av et abnormt eller uharmonisk driftsliv. Homoseksualitet, ekshibisjonisme, seksuelle attentater på barn, incest — slike handlinger øver ingen tiltrekning på den normale personlighet. Virkeområdet for almenprevensjonen blir derfor her begrenset til en mindre krets av personer som på grunn av sine driftstendenser er særlig utsatt. Samtidig er handlingene sterkt sosialt reprobet, slik at allerede tanken på at de kan bli kjent, gir et vektig motvirkende motiv. Og fordi det her er tale om driftsmessig betingede handlinger, som ofte kommer som utløsning for et sterkt sjelelig press, blir de psykologiske mekanismer helt andre enn f. eks. ved den økonomiske kriminalitet som jeg skildret tidligere.

Av disse og andre grunner hører sedelighetsforbrytelsene til de grupper hvor det er grunn til en viss skepsis med hensyn til straffetruselens almenpreventive betydning. Det kan i denne sammenheng nevnes at tallet på voldtektsforbrytelser og andre sedelighetsforbrytelser ikke syntes å øke i særlig grad under den politiløse tid i København. Det er dog vanskelig å beregne hvordan en slappelse av samfunnets reaksjon ville virke på lang sikt. Etter all sannsynlighet ville virkningen være meget forskjellig for de forskjellige slags sedelighetsforbrytelser. I flere land, således Frankrike, er incest i alminnelighet ikke straffbart. Om dette har hatt noen betydning for hyppigheten av incestforbindelser, lar seg naturligvis ikke eksakt konstatere, men iallfall foreligger det ikke noe som tyder på at slike forbindelser er blitt vanlige. At derimot f. eks. voldtekt er en forbrytelse som ikke står den normale menneskelige natur fjernt, har en anledning til å konstatere under krig og okkupasjon. I en okkupasjonsarme hvor disiplinen på dette punkt er svak, er det vel en almen erfaring at tallet på voldtektsforbrytelser kan bli overordentlig stort. Er disiplinen stram, slik som i den tyske besetelsesarme i Norge under krigen, forekommer tilsvarende overgrep derimot praktisk talt ikke.

5. Mange venter vel nå at jeg skal komme til *mordet*. For kriminalforfattere — og også ofte for kriminalpsykologer — er mordet forbrytelsen fremfor alle, kriminalpsykologi er først og fremst mordets psykologi. I det praktiske rettsliv spiller imidlertid mordet i våre nordiske land en ytterst beskjeden rolle. I tiåret fra 1931—1940 ble det i Norge dømt 43 personer for forsettlig drap, d. v. s. mellom 4 og 5 pr. år, omtrent en promille av samtlige domfelte for forbrytelser. Og motiveringssituasjonen varierer så sterkt at det er ugjørlig å gjennomføre noen analyse av straffelovens betydning på dette område uten en differensiering som det ville føre alt for langt å foreta her. Rovmorderen som tar et menneskes liv for vinnings skyld, lystmorderen som ved handlingen tilfredsstiller de mørkeste drifter i sitt syke sinn, hustrumorderen som søker en desperat utvei fra et sjelelig press som blir over evne — det er en avgrunn mellom disse grupper, de har intet tilfelles uten den juridiske karakteristikk. Skal en tale om saken i sin alminnelighet kan det neppe gjøres bedre enn i *Stephens* berømte ord fra 1863, som Ekelöf siterer i sin bok om »Straffet, skadeståndet och vitet»: »Some men, probably, abstain from murder because they fear that, if they committed murder, they would be hung. Hundreds of thousands abstain from it because they regard it with horror. One great reason why they regard it with horror is, that murderers are hung with the hearty approbation of all reasonable men.»

6. En tilsvarende vanskelighet står en overfor ved vurderingen av den almenpreventive betydning, av straffetrusler mot opprør, landsforræderi og andre *politiske forbrytelser*. At straffetrusler f. eks. mot landsforræderi har en viss folkeoppdragende betydning ved å understreke den absolutt forkastelige karakter av forræderihandlingen og dermed skape en avvisende innstilling overfor tanken om selv å opptre på samme måte, kan det neppe være tvil om, men denne virkning unndrar seg her som ellers en nærmere vurdering. Det er også innlysende at selve strafferisikoen spiller en rolle for den opportunistiske medløper, som teller på knappene hva som lønner seg best. Derimot blir det ofte sagt at straffetrusler ikke har noen betydning overfor den «ekte» politiske forbryter, som drives fram av troen på rettferdigheten av sin sak. Det kan være riktig nok for enkelte,

men ikke for den store masse av dem som en slik politisk kampbevegelse retter sin appell til. For å ta et eksempel fra vår egen historie: Dommen over *Marcus Thrane* — denne sosiale agitator, hvis kiste nettopp i disse dager har vært ført tilbake til Norge for å bisettes under offisielle æresbevisninger — slo fullstendig ned den bevegelse som han hadde stiftet. Arbeiderbevegelsens senere fremmarsj, hadde ingen sammenheng med denne pionerbevegelse. Fra våre dagers diktaturstater kjenner vi til hvordan en tilstrekkelig effektiv og hårdhendt straffefølgning kan utrydde all organisert politisk motstand mot det herskende styre. Ved å ledsage de politiske prosesser med en ensrettet propaganda lykkes det kanskje også å skape en fast overbevisning i folket om det absolutt forkastelige ved slik motstand. Det er selvsagt ikke min mening å fremstille dette som eksempler til etterfølgelse, men de forhold jeg her har nevnt tjener til å illustrere straffens muligheter som avskrekkende og moralskapende faktor også på dette område.

Men samtidig må det naturligvis innrømmes at disse muligheter i høy grad er avhengig av de bestående maktforhold og mange andre omstendigheter. Under en fiendtlig okkupasjon vil straffetruelene mot landsforræderi ikke ha noen avskrekkende virkning for den som med sikkerhet regner med at okkupasjonsmakten skal vinne. Og i visse tilfelle, f. eks. etter en borgerkrig, kan det hende at en gjennomføring av straffefølgning overfor opprørerne, ikke vil styrke statens autoritet, men skape en varig splittelse som senere kan vise seg skjebnesvanger. Det kan i slike situasjoner være et vanskelig lovgivningspolitisk spørsmål å bedømme hva som er det klokeste, å ettergi det pådratte straffansvar ved helt eller delvis amnesti eller å trekke de skyldige til ansvar så langt loven gir anledning til.

IV.

Med hensikt har jeg hittil unngått å komme nærmere inn på spørsmålet om hvordan den almenpreventive virkning avhenger av *reaksjonens art og størrelse*. På mange måter er dette den mest praktiske side av problemet. Straffens størrelse er en faktor som lovgiver og domstoler kan regulere etter behag, mens det er vanskeligere å gjøre noe med de øvrige faktorer som har betydning, først og fremst forfølgingsintensiteten og almenhe-

tens psykologiske innstilling. Den mest nærliggende utvei til å styrke lovlydigheten er derfor å øke straffedosen. Når en viss gruppe av lovbrudd truer med å ta overhånd, — f. eks. mørklegningsforbrytelser eller svarthandel under krig — er det et velkjent fenomen at lovgivningen tyr til en skjerpelse av straffesatsene. Og når domstolene blir stilt overfor spørsmålet om almenprevensjon er det, som det fremgår av de avgjørelser som innledningsvis ble referert, nettopp ved valget mellom en strengere eller mildere reaksjon i det konkrete tilfelle.

Det best kjente eksempel på en slik straffeskjerpelse i vår nyere lovgivning er skjerpelsen av straffene for sedelighetsforbrytelser ved straffelovsrevisjonen i 1927. Motiveringen for straffeskjerpelsen var først og fremst almenpreventive hensyn. En mente at tallet på sedelighetsforbrytelser hadde vist en tendens til å stige og satte dette i forbindelse med domstolenes lemfeldige reaksjon. Virkningene for kriminalstatistikken av endringene ble forbløffende. I stedet for den nedgang i tallet på sedelighetsforbrytelser som vi kunne vente, fikk vi en betydelig oppgang. Sammen liknet med siste femår før endringen steg det årlige gjennomsnitt i neste femår fra 136 til 229, eller med 68 %. Senere har tallet holdt seg noenlunde på dette nivå.

Eksemplet kan neppe fortelle meget om straffetruslenes almenpreventive betydning, men viser hvor varsom en må være med å trekke slutninger fra kriminalstatistikken om den virkelige kriminalitet. Tallene for kriminaliteten ellers har holdt seg noenlunde konstant i disse årene, og selv om en ikke har noen stor tro på den evne strenge straffetrusler har til å hindre forbrytelser, kan en heller ikke tro de øker dem. Forklaringen på stigningen må være at denne gruppe forbrytelser nå er kommet sterkere i søkelyset enn før. Den diskusjon og agitasjon som knyttet seg til lovforandringen og det strengere syn som de nye bestemmelser ga uttrykk for, har utvilsomt ført til at mange sedelighetsforbrytelser som før ikke ble meldt til politiet, nå blir anmeldt, og kanskje også til at politiet legger større kraft i etterforskningen. At dette er forklaringen får en også bekreftet når en ser nærmere på hvordan stigningen fordeler seg på de forskjellige slags sedelighetsforbrytelser. Det viser seg at den faller helt overveiende nettopp på de grupper hvor en på forhånd kunne vente at mange tilfelle ble uanmeldt eller uoppdaget, f. eks. kjønnsforbindelser med piker i alderen 14—16 år.

Tenker vi først på den rent avskrekkende betydning av straffetruslene — og ved enkelte straffebud har vi jo sett at det er den som spiller hovedrollen — er det klart at den avhenger ikke bare av risikoen for å bli straffet, men også av straffens art og størrelse. Hvilken rolle dette moment spiller, beror på den typiske motivasjonssituasjon for lovbruddet og mange andre forhold. Straffens størrelse må bety mer ved lovbrudd som jevnlig blir begått etter rolig overveielse av fordel og risiko (f. eks. skattesvik eller valutasvindel) enn ved handlinger som er utslag av følelser eller drifter som tar makten fra individet (f. eks. sjalusidrap eller voldtekt). Et annet moment er den moralske reprobasjon som knytter seg til handlingen. Er denne sterk, har størrelsen av straffen mindre betydning. I denne sammenheng er den sosiale posisjon hos den potensielle lovovertreder en viktig faktor. Underslag er eksempel på en forbrytelse som ofte blir begått av folk i ansvarlig stilling og med en viss sosial posisjon. For den vel anskrevne kasserer er frykten for oppdagelse mer frykten for skammen og skandalen, hele den økonomiske og sosiale ruin som den vil trekke med seg, enn for straffen selv. For den profesjonelle gauk ved Waterlands bru er en slik borgerlig innstilling sikkert fremmed; risikoen for straff er for ham bare den uunngåelige forretningsrisiko.

At en ikke oppnår den høyeste avskrekkende virkning ved de mest drakoniske straffer, gjorde allerede *Ørsted* oppmerksom på i sin avhandling, »Over de første Grundregler for Straffelovgivning». Han fremholder hvordan et straffesystem som borgerne og de rettshåndhevende myndigheter selv betrakter som grusomt, ville føre til at de holdt sin hånd over forbrytelsen i stedet for å gjøre sitt ytterste for å trekke ham til ansvar. »Under dette almindelige Fiendskab mod Straffeloven vilde den altsaa gaae til Grunde, og Straffeløshed vilde, i Virkeligheden, blive Følgen af, at Loven altid truede med den haardeste Straf.» Moderne erfaringer, f. eks. om lagrettens tendens til å frifinne når den frykter at domfellelse vil føre til altfor hård straff for den tiltalte, bekrefter riktigheten av den store gamles resonnement.

Vender vi oss dernæst til den moralstyrkende — folkeoppdragende — betydning av straffen, kan straffens størrelse heller ikke her være uten betydning. Straffen gir uttrykk for samfunnets misbilligelse av handlingen, og graden av misbilligelse

får sitt uttrykk i straffens størrelse. Til en alvorlig forbrytelse må derfor svare en alvorlig straff, til en bagatellforgåelse en lempelig reaksjon. Men her er det i høyere grad spørsmål om den *relative* høyde av straffen enn om den absolutte størrelse. Humaniseringen av strafferetten gjennom de siste menneskealdre, har ført til et sterkt fall i det gjennomsnittlige straffenivå. Det som for hundre år siden var straffen for en liten forbrytelse, er idag straffen for en stor. Når denne utvikling ikke går raskere enn at almenheten får tid på seg til en gradvis justering av sine forestillinger om en passende straff, behøver den ikke ha noen betydning for straffens evne til å uttrykke samfunnets misbilligelse. Det er som med en karakterskala: En kan uttrykke den samme gradering med en skala som går fra 1 til 2, som med en som går fra 1 til 6 eller fra 1 til 100. Men overgangen fra en skala til en annen kan unektelig skape forvirring.

Et praktisk betydningsfullt spørsmål i denne sammenheng er dette: Kan lovgiveren påvirke almenhetens innstilling overfor en gruppe straffbare handlinger ved å forandre dens plass i karakterskalaen? Kan en straffeskjerpelse med andre ord ha betydning ikke bare ved å øke straffens avskrekkende virkning, men også ved å skape sterkere moralske hemninger mot denne gruppe forbrytelser? Det er umulig å gi noe sikkert svar på spørsmålet. Personlig finner jeg det sannsynlig at en slik påvirkning kan finne sted på visse områder i begrenset utstrekning, men at det i beste fall er tale om en langtidsvirkning. En avskrekkelsesvirkning kan oppnås momentant, en moralpåvirkning bare over et lengere tidsrom.

Disse betraktninger over sammenhengene mellom almenpreven sjonen og straffens størrelse har bygd på abstrakt resonnement. Det sitter sikkert en eller annen skeptisk tilhører som utålmodig spør: Lar det seg påvise noe *praktisk eksempel* på at straffens størrelse har hatt betydning for dens almenpreventive virkning?

Det må straks innrømmes at det som kan føres av erfaringsbevis er mer enn magert. Dels kommer det av at den almenpreventive virkning alltid er vanskelig å innfange, dels av at noen systematisk innsamling av materiale som kunne kaste lys over spørsmålet, aldri har funnet sted. En del eksempler av illustrasjonsverdi tror jeg likevel kan nevnes.

Under normale forhold lar det seg ikke påvise at det har

noen betydning for kriminaliteten om dødsstraff eller livsvarig frihetsstraff er den strengeste straff som kan idømmes.*) Men at dødsstraffen under visse situasjoner kan ha en helt annen avskrekkende virkning enn andre straffer, viste seg under okkupasjonstiden. Å motarbeide okkupasjonsmakten ble av folkets store flertall betraktet som nasjonalt og moralsk riktig. Å bli arrestert for illegalt arbeid medførte derfor ingen uheldige følger for den sosiale anseelse, tvert om. Og i den siste del av okkupasjonstiden, da befolkningen regnet krigens fortsatte varighet i måneder og uker, var truselen om selv livsvarig frihetsstraff i realiteten ensbetydende med risiko for en kortvarig innesperring. Det eneste virkelig skremmende for en illegal arbeider var tanken på tortur eller dødsstraff. Jeg husker godt den dag i oktober 1942 da det ved Reichskommisars forordning ble fastslått dødsstraff for enhver omgang med illegale skrifter. Det var mange som den dag fikk travelt med å holde opprydning i sine gjemmer, og fremstillingen og distribusjonen av illegale skrifter led et betydelig avbrekk. Etterhvert lærte man jo at forordningen ikke var så alvorlig ment, og virksomheten tok seg opp igjen. Erfaringene under krigstiden viste også hvordan risikoen virker forskjellig etter den enkeltes innstilling og følsomhet for fare. En stor del av befolkningen ønsket ikke å ta noen risiko, den var nok mot tyskerne, men betraktet sitt kjøpmannskap og sin aker som det viktigste. En annen stor del var villig til å ta del i motstandsarbeidet hvor risikoen var begrenset og livet ikke stod på spill. En tredje del, tallmessig mindre, men kjernen i motstandsarbeidet, lot seg ikke avholde av noen risiko.

Disse erfaringer har en viss praktisk betydning for den straffereettslige behandling av revolusjonære bevegelser, hvor deltakerne

*) Fra vår rettshistorie har vi et eiendommelig eksempel på at dødsstraffen er blitt vraket fordi den overfor en bestemt gruppe forbrytere virket mot sin hensikt. Jeg tenker på den kjente forordning av 18. desember 1767, som erstattet dødsstraff med skjerpet livsvarig tvangsarbeid overfor »melankolske og tungsindede Mennesker« som gjorde seg skyldig i mord »alene i Tanke at gjøre en Ulykke og derved at miste sit Liv«. Bakgrunnen for bestemmelsen var, etter hva Ørsted opplyser, »den da hos de mindre oplyste herskende Tænkemaade, at man, ved at myrde et andet Menneske, og derved paadrage sig Dødsstraf, sikrede sig en salig Død, istedetfor at man, ved at lægge Haand paa sig selv, styrtede sig i den evige Fordømmelse« (Eunomia 3. del s. 147).

kan forutsettes å ha omtrent den samme innstilling overfor den lovlige samfunnsmakt som folkets flertall under krigen hadde overfor okkupasjonsmakten. Straffelovkomiteen beskriver i sitt nylig avgitte forslag til revisjon av straffelovens kapitler om landsforræderi og angrep på statsforfatningen hvordan stillingen kan bli hvis et vepnet opprør blir satt igang når den utenrikspolitiske situasjon er på bristepunktet. »Såfremt opprøret ikke straks blir slått ned, kan det lett lede til at en fremmed makt griper inn. Det kan i et sådant tilfelle oppstå en situasjon hvor det er grunn til å anta at anvendelse av dødsstraff mot en opprørsleder er det eneste som kan vekke andre til besinnelse og derved skaffe de lovlige myndigheter herredømme over situasjonen.»

Et annet praktisk eksempel på den preventive betydning av strenge straffesatser, er innføringen av regelen om ubetinget fengselsstraff for promillekjøring. Emnet er så vel kjent at det ikke behøver noen nærmere omtale. De fleste har vel hatt anledning til å konstatere i sin bekjentskapskrets at det er blitt vanligere enn før å la bilen stå hjemme når en skal i selskap, hvor en regner med at det vil bli konsumert alkohol. At det foreligger en viss preventiv virkning er ubestridelig. Hvor stor den er, hvordan den fordeler seg på de forskjellige sosiale lag blant motorvognførerne, og om den skyldes en ren avskrekkelsesvirkning eller om det også i noen grad har lyktes å skape en annen innstilling overfor det å sette seg til rattet i påvirket tilstand, er derimot spørsmål som vi ikke vet noe eksakt om, men som burde egne seg som emne for en sosiologisk undersøkelse.

Jeg har her nevnt et par eksempler på virkningen av særlig strenge straffer.*) Den annen side av spørsmålet er om ikke en

*) Under diskusjonen etter foredraget nevnte en av deltakerne (politimester Rode) som et annet eksempel på den preventive betydning av straffens størrelse erfaringene fra smuglertiden under forbudet. Iallfall i hans distrikt hadde spritsmuglingen fått en kraftig knekk etter at domstolene var begynt å bruke frihetsstraff i stedet for bøter. Dette virket ikke bare direkte avskrekkende, men fikk også betydning for det alminnelige syn på forgâelsen. Fengselsstraffen ble i motsetning til bøtestrafen betraktet som en skam, og mens smuglingen tidligere hadde vært betraktet som en spennende sport, som også »skikkelige folk« kunne være med på, ble det nå noe en skulle holde seg borte fra.

særlig lemfeldighet overfor visse grupper av lovovertridere kan føre til en svekkelse av lovlydigheten.

I et foredrag om behandlingen av unge lovovertridere ved den norske kriminalistforenings årsmøte i 1947, kom riksadvokat Aulie inn på den bandevirksomhet som er så typisk for ungdomskriminaliteten. »Man vet nok av erfaring,« sier han, »at når bandens deltakere etter politiforhøret slipper ut i frihet i påvente av at etterforskningen skal bli avsluttet — da søker de unge mennesker oftest uoppholdelig sammen igjen, helst for å planlegge og utføre nye skadeverk. De betrakter politiets inngripen som en midlertidig forstyrrelse av uvesentlig betydning. De regner fast og sikkert med at de ustraffede av dem vil få påtaleunntatelse i alle fall — eller i verste fall betinget dom. Og de har grunn til å anta at et halvt snes nye tyverier i tillegg til rapporten fra politiet, ikke gjør noe vesentlig fra eller til om de blir avsløret.« Hvis denne iakttagelse er riktig, viser den med all ønskelig tydelighet at humaniseringen av strafferetten må holdes innenfor visse grenser, hvis det ikke skal føre til svekkelse av respekten for lov og myndigheter. Men det ville føre for langt å føre drøftelsen av denne side av problemet videre.

V.

Med dette siste eksempel kommer jeg inn på forholdet mellom almen- og individualprevensjonen. I alminnelighet er det ikke noen egentlig konflikt tilstede mellom de to hensyn. Det er klart der hvor de individualpreventivt begrunnede foranstaltninger går lenger enn en straff utmålt etter almenpreventive synspunkter, slik som tilfellet er f. eks. med tvangsarbeid overfor løsgjengere og alkoholister eller med forvaring overfor tilbakefallsforbrytere. En slik langvarig frihetsberøvelse er naturligvis tilfredsstillende fra avskrekkessynspunkt. Og den gjør heller ikke noe skår i straffelovens moralfostrende funksjon, iallfall når borgerne har klart for seg at det her ikke er tale om en gjengjeldelse for brøden, men en foranstaltning som tar sikte på å oppdra fangen eller gjøre ham uskadelig. Mer betenkelig blir saken fra almenpreventivt synspunkt når de individualpreventive hensyn motiverer en særlig mild behandling. Men heller ikke her skulle det være noen fare så lenge den mildere særbehandling ikke får et slikt omfang at den potensielle lovovertrider kan regne med den

og innrette seg etter den. Både den avskrekkende og den moral-fostrende side av almenprevensjonen avhenger først og fremst av den *gjennomsnittlige* behandling av visse lovbrudd. Når det gjelder påtaleunntatelse og betinget dom har disse institutter imidlertid fått en så utbredt anvendelse at konflikten er blitt akutt.

Oftere enn en egentlig konflikt mellom individual- og almenprevensjonen er det forhold at en straff som ansees påkrevd av almenpreventive grunner, er *overflødig* individualpreventivt sett. Ved enkelte straffebud vil individualpreventive hensyn praktisk talt aldri kreve straff, eller iallfall ingen streng straff. Det gjelder f. eks. falsk forklaring eller falsk ed — de færreste mennesker blir innkalt for retten som vitne to ganger i sitt liv —, og det gjelder en forbrytelse som bigami. I andre tilfelle kan det være de individuelle omstendigheter ved gjerningsmannen som gir grunnlag for den slutning at straffen ikke er nødvendig av hensyn til ham — »at straffens fullbyrdelse ikke er nødvendig for å avholde den skyldige fra nye straffbare handlinger,» som det heter i strl. § 52 om vilkårene for betinget dom.

Dommeren står her ofte i en vanskelig stilling. Den *enkelte avgjørelse* har jo sjelden noen håndgripelig betydning for almenprevensjonen. Spørsmålet blir: Ville det svekke almenprevensjonen betenkelig om det ble vanlig f. eks. å gi betinget dom eller sette straffen ned til et minimum i tilfelle av liknende art? Her kommer det også inn som et moment om en må regne med at folk får kjennskap til avgjørelsene og innretter seg på grunnlag av dem.

Dette spørsmål kom på spissen i en sak under rettsoppgjøret (Retstidende 1946 s. 854). — En ung mann stod tiltalt for å ha gjort tysk krigstjeneste, i seg selv en alvorlig forbrytelse som normalt betinget flere års tvangsarbeid. I dette tilfelle var omstendighetene imidlertid særegne. Tiltalte som enda ikke var fylt 20 år, ble under krigen arrestert av tyskerne og satt i konsentrasjonsleir som gissel for sin mor, som var reist til Sverige. Han følte seg nedfor i fangeleiren og kom på den tanke å slippe ut ved å melde seg til tysk krigstjeneste og så rømme. Han hadde nemlig hørt om folk som var kommet fri på denne måte. Han meldte seg og ble antatt, men fikk til å begynne med ingen sjanse til å rømme. Han ble sendt til Tyskland og gjorde front-

tjeneste vel et halvt års tid. Men da han var hjemme på permisjon ved årsskiftet 1944—45, nyttet han høvet til å rømme til Sverige.

I underretten var tiltalte dømt til et års fengsel som betinget straff. Høyesteretts flerall gjorde imidlertid straffen om til ubetinget, og førstvoterende fremholdt at det av hensyn til ettertiden var uforsvarlig å la den som gjør seg skyldig i en så desperat handling som å gå inn i den fiendtlige krigsmakts tjeneste, slippe med betinget straff. Dette er neppe realistisk psykologisk resonnement. En dommer dissenterte, og fremhevet særlig at en anvendelse av betinget straff i ekstraordinære tilfelle som klart skiller seg ut fra det store flertall, ikke kan antas å gjøre noe skår i rettsoppgjørets forebyggende virkning for ettertiden. »Dette ville forutsette et kjennskap i fremtiden, ikke bare til de store trekk, men også til de enkelte detaljer i det rettsoppgjør som nå pågår, en detaljviten som nok er teoretisk tenkelig i enkeltstående tilfelle, men som en etter min mening kan se bort fra i praktisk resonnement.«

VI.

For over 70 år siden fremla Lombroso sitt berømte arbeid »L' Uomo delinquente«, bygd på en undersøkelse av fangene i italienske straffanstalter. Av hans resultater er det ikke stort som har holdt stand. Det meste er blitt forkastet som fantasifulle hypoteser og uholdbare generaliseringer. Men han var en banebryter ved sin bruk av den empiriske metode ved utforskningen av kriminalitetens årsaksforhold. Psykiatere, arvebiologer, sosiologer og andre har fortsatt hans arbeid. Et veldig empirisk materiale er skaffet til veie til bedømmelse av lovovertrედernes fysiske og psykiske egenskaper, familieforhold, økonomiske stilling o.s.v. Resultatet er blitt at enhver generaliserende teori har måttet oppgis. De store slagords tid er slutt innenfor kriminologien.

Et tilsvarende empirisk studium av *lovlydighetens* psykologi er ikke foretatt. Vil en sette saken på spissen kan en si at en på dette område befinner seg i den før-lombrosianske periode. Og diskusjonen tar ofte form av skråsikre generelle uttalelser av typen: »jeg tror — resp. jeg tror ikke — på generalprevensjonen«. Det er skrevet meget om almenprevensjonen, meget skarpsindig tankearbeid er lagt ned på å utforske dens virkemåte og betyd-

ning. Men det empiriske materiale har manglet. Hvis det overhodet har vært forsøkt trukket inn, har det som regel — slik som i dette foredrag — skjedd ved utnyttelse av tilfeldige iakttagelser som er forsøkt kombinert og utbygget ved almenpsykologisk resonnement. Et stykke på vei tror jeg nok en kan komme på denne måte. Men et fast grunnlag å stå på får en først den dag det blir foretatt systematiske undersøkelser over straffelovgivningens og straffehåndhevelsens betydning for borgernes atferd og samspillet mellom rettssystemet og atferdsbestemmende faktorer av annen art.¹⁾ Oppgaven er på en måte langt vanskeligere enn den Lombroso tok opp. Han hadde sitt studiemateriale bekvemt samlet i statens fengsler. Den som vil studere almenprevensjonen, har derimot hele folket som studieobjekt. Det er derfor et forskningsfelt for sosiologer og psykologer. Og det er vanskelig for den som ikke er inne i sosiologiske forskningsmetoder å bedømme hvordan arbeidet bør gripes an og hvor langt en overhodet kan nå. Jeg våger iallfall ikke foreløpig å si noe nærmere om det. Men jeg har i dette foredrag villet peke på hvor viktige oppgavene er.

Johs. Andenæs.

SUMMARY.

General Prevention - Illusion or Reality?

During the last two generations the development in the field of criminal law has shown a trend towards widening the scope of individual preventive considerations. This movement has not given rise to the opposition to be expected for the very good reason that the majority of those who regard the general preventive effect of the criminal law as the backbone of the penal system, meant that there was no risk in giving these concessions to the individual prevention. It happens, however, that the controversy comes to the fore. While lawyers often explain their decisions by referring to the general preventive purposes of punishment, many medical men and prison administrators regard these purposes with scepticism. No doubt this difference in view is partly due to their different education and vocation. There is no wonder that the impression which criminality in general makes on the psychiatrist, lends colour from the fact that it is his special job to attend to more or less abnormal patients. Partly, however, there is more an outward semblance of contrasting opinions than a real difference. Many who find the general preventive effect of

¹⁾ En slik undersøkelse på et begrenset område er *Schmidt, Gräntze og Roos, Arbetstid och semester för jordbrukets utarbetare. En rätts-sociologisk studie (1946).*

punishment questionable, are considering only the *deterrent* effect of the penal clause, thereby disregarding the value of the administration of criminal justice as a method of inducing *moral inhibition* and *habitual law-abiding conduct*. To the extent such remote effects are making themselves felt, punishment can exercise its general preventive function in circumstances where conscious fear of the law is in-existent because the offender feels sure that he is not going to be found out and punished or because his mental condition debars him from normal motivation.

The first condition for a realistic appreciation of general prevention is that exaggerated generalization is shunned. The psychological attitudes towards the different categories of offence are extremely varying, and vary also with the different groups and classes of the population. That a criminal-psychological study cannot be carried out if the thief and the murderer, the assaulter and the usurer, the swindler and the perpetrator of an act of violence, are dealt with simultaneously, is no more obvious than it ought to be that an inquiry into the general preventive effect of the Penal Code should be conducted with the same regard to the necessity of differentiating. It is necessary to analyze for each category of offence the *typical situation when the offender forms his motive*.

As regards the abundance of *police regulations* of a modern society, most of us are potential law-breakers, that is to say, the moral and social reasons alone for observing them are insufficient to ensure obedience if there is a conflict between such regulations and the selfinterest. Here, allegiance to the law is entirely dependent on the effectivity of the enforcement of it. A penal clause which is not enforced, frequently becomes nothing but a scrap of paper. Very much the same may be said about the *financial legislation* (price, rationing and foreign exchange restrictions, customs, duty and taxation regulations etc.). For the citizen great interests are often at stake, and his moral inhibitions against breaking the law weak. Many try to excuse themselves by criticising the legislation from political reasons. It is no wonder that many people calmly and coolly calculate the risk of being had up, and shape their course accordingly. In view of the fact that more serious offences against these regulations are usually committed by people well to the fore both financially and socially, I should think that just a small risk of being found out and punished would be sufficient to keep them back. When breaking the law they reckon with heavy odds in getting through with it. If we had a control system involving for instance 25 per cent risk in case of untruthful declaration made by a taxpayer, cheating in a big way would very rarely occur. A practical conclusion to be drawn from these reflections is that before planning any kind of regulations of the economical life, the possibilities of an effective control should be given serious consideration. Regulations not lived up to owing to the impossibility of carrying out an effective control, are demoralizing; they give the illoyal an advantage at the expense of the law-abiding part of the population.

When there is a question of *the traditional offences against property* the moral and social inhibition are far stronger. Here the threat of punishment is of less *direct importance*. We should not forget,

however, that to a great extent the social reprobation is dependent upon the legal deprecation, since the offender could often count on keeping his misdeed concealed, thereby escaping the disapproval of those around him, if he did not have to take into account that investigation and prosecution may bring the act into the full blaze of publicity. It should also be taken into account that moral corruption may spread like an infectious disease if crime is allowed to remain unpunished. Experience gained in situations where the police have been outmanoeuvred, seems to show that at the same time as the old criminal clientèle increase their activity new recruits are also created.

The typical contrast to offences against police regulations and financial legislation are the *sex-offences*. While the craving for pecuniary profit is a motive working universally, sex-offences, such as homosexuality, exhibitionism, sexual assaults on children, are caused by abnormal or disharmonical sexual impulses. Here the scope of the general prevention is limited to a much less numerous group of persons who are especially exposed because of their sexual anomalies. In addition to this, such acts are subject to serious social disapproval, so that just the idea of being disclosed is strongly counteractive. Owing to the fact that these acts have their origin in sexual impulses and often follow as a release of strong mental tension, the psychological mechanisms become entirely different to those of the criminality caused by the desire for financial profit. The different types of sex-offences show marked variations, however, in this respect. — *Murder* and *political crimes*, being other typical examples, are also analyzed by the author.

The major deciding factor of general prevention is the probability of detection, not the strictness of the punishment. A penalty more severe than the ordinary man thinks just, may lead up to a decrease in the intensity of the investigation and prosecution and consequently to a reduction of the general preventive effect. Within certain limits, however, there is reason to believe that the type and severity of the sanction are factors of importance both to the deterrent and moralizing effect of punishment. Generalizations must, however, be avoided. The character of the offence and the situation in general must both be taken into consideration. Under normal circumstances for instance, it is impossible to prove that it is of any importance to the criminality if the severest punishment of the law is death penalty or imprisonment for life. Situations may, however, occur when capital punishment is a deterrent uncomparable with the other penalties. During the last stages of the German occupation, when the suppressed nations counted the remaining duration of the war in months and weeks, even the threat of life-imprisonment for resistance was in reality the same as a risk of quite a short confinement. The only real deterrent for the members of the resistance movement was the risk of being executed or tortured.

A direct *conflict* between the demands of general and individual prevention is comparatively rare. It is more usual that it is found to be inadvisable to exempt from punishment for general preventive reasons even when punishment is *unnecessary* from an individual preventive point of view. In such cases the task of the judge is difficult. A *single decision* is, of course, rarely of any noticeable import-

ance to the general prevention of crime. The question should be asked thus: Would it impair the general obedience to law if it became *usual* to suspend punishment conditionally or reduce the punishment to a minimum in similar cases?

In conclusion the author points out the value of a systematic empiric study of the connection between criminal law and administration of criminal justice on the one hand and the conduct of the citizen on the other, and also of the interaction between the penal system and other factors influencing this conduct. Since Lombroso an enormous amount of work has been bestowed on the research of the physical and mental conditions of the offenders, their family relationship, financial conditions, etc. The result has compelled us to dismiss all generalizing theories on the etiology of crime. In criminology we have done with the slogans. A corresponding study of the *psychology of the law-abiding citizen* has not been undertaken. So far, we may say — if we choose to push it a little to an extreme — that we are today in the pre-Lombrosian period. Sociologists and psychologists have got a vast and difficult field of research in front of them.

Bør den norske straffelov revideres?

Psykopatologiske tilstander som krever en særegen straffere-
ttslig behandling.

Af professor, dr. med GABRIEL LANGFELDT.

Etter frigjøringen har det i Norge særlig vært 3 rettssaker som har vakt offentlig diskusjon omkring de rettspsykiatriske konklusjoners form og innhold, nemlig *Quislingsaken*, *Knut Hamsuns sak* og *Carstein Brekke-saken*. Det er i og for seg bemerkelsesverdige at der åpenbart må slike sensasjonelle saker til for å sette visse straffelovsparagrafers virkemåte i relief. Når man betenker, hvor mange forbrytere av den *ordinære* type som eksempelvis i de over 20 år vår sikringslov har vært praktisert har fått et tillegg på både 5 og 10 år til sin straff (i form av sikring), fordi de har hatt en svekkelse av sjelsevnen uten at der har vært reagert særlig sterkt på det, må det i humanitetens navn sies at litt sensasjon omkring rettssaker *kan* være av det gode, selv om den, som i Brekke-saken, også kan anta utiltalende former.

I *Quisling-saken* avga de oppnevnte sakkyndige en meget kort erklæring til Statsadvokaten, sålydende: »Etter anmodning i Deres brev av 8. ds. har vi undersøkt og eksaminert Vidkun